

«Flevit super illam»

per VICENT J. MARTÍNEZ

Es pot veure Venus a l'oest poc abans d'alba? És una pregunta que sovint faig als meus estudiants d'astronomia. La resposta és que no. Els planetes inferiors, Mercuri i Venus, es veuen sempre a l'est abans de l'alba, o a l'oest poc després que es ponga el Sol, ja que les seues òrbites entorn del Sol, vistes des de la Terra, no permeten que el planeta se separe angularment massa del seu estel. Per exemple, la separació màxima de Venus del Sol, tècnicament coneguda com «màxima elongació», és de 47 graus. Venus és l'Estel del Matí quan s'albira per l'est abans que isca el Sol o l'Estel Vespertí quan es deixa veure, a l'ocàs, per l'oest. Perquè siga visible, el disc solar ha de situar-se completament per davall de l'horitzó, en cas contrari la llum solar il·lumina de tal manera el cel circumdant que no permet apreciar Venus amb claredat.

En el quadre del pintor valencià Enrique Simonet (1866-1927) titulat *Flevit super illam* ("Va plorar per ella") es reflecteix el passatge bíblic de l'arribada de Jesús a Jerusalem, quan plora per la ciutat en profetitzar la seua futura destrucció (Lucas 19, 41). En el quadre es representa la ciutat i el seu majestuós temple, inventat pel pintor, vistos per la comitiva que acompanyava Jesús des del Mont de les Oliveres, segons relata el passatge bíblic. Des d'aquesta ubicació, Jerusalem se situa a l'oest. El moment de l'escena és l'alba del dia de l'entrada triomfal de Jesús a Jerusalem. En l'explicació que ofereix un vídeo en la web del Museu del Prado es diu que l'astre que es veu entre núvols sobre l'horitzó és el Sol, que estaria eixint per l'oest, un fet no acceptable astronòmicament, però que es justifica com a llicència de l'autor.

Enrique Simonet viatja entre 1890 i 1891 a Palestina i a Egipte per documentar-se sobre aquesta i altres de les seues obres. Tracta que les persones i els paisatges que apareixen en la seua obra estiguen dotats de gran realisme, per això sembla poc adequat suposar que es prenguera aquesta llicència artística. D'altra banda, si el disc solar ha eixit completament, Venus, que apareix sobre el cap de Jesús, tampoc seria visible: una altra llicència difícil d'admetre per a un pintor que es pren la molèstia de visitar els escenaris on, presumiblement, va transcórrer l'escena del quadre dinou segles abans.

Des del nostre punt de vista, en realitat l'astre entre núvols és la Lluna, astre fonamental en el calendari hebreu i particularment rellevant en la determinació

Museu del Prado, Madrid

Enrique Simonet. *Flevit super illam*, 1892. Oli sobre llenç, 555 x 305 cm. Actualment el quadre es troba al Museu del Prado de Madrid i recentment ha estat objecte de restauració.

«El pintor coneix la situació dels astres en el moment i el lloc de l'escena representada i fa ús d'aquest coneixement per a dotar el quadre de realisme astronòmic.»

de la data de la Pasqua jueva (el Pésaj). Si la Lluna és plena i està ponent-se per l'oest, es troba a 180 graus del Sol. Per tant el Sol estaria a punt d'eixir per l'horitzó est. És a dir, el Sol es troba a l'esquena del pintor-espectador i la Lluna s'està ocultant per l'oest, il·luminant amb la seua llum difusa el temple de Jerusalem. Potser tenint en compte aquesta hipòtesi s'entenga millor la il·luminació del quadre: llum solar crepuscular que prové d'un Sol a punt d'eixir, situat a l'esquena del grup. En aquest cas, com dèiem al principi, l'estel que es pon sobre el cap de Jesús no pot ser Venus, però podria ser qualsevol dels altres planetes brillants: Júpiter, Saturn o Mart.

Simonet acabava de pintar *Autòpsia del cor*, en què, segons explica la catedràtica d'Història de l'Art Teresa Sauret, «fa de la ciència i la medicina expressió del progrés de l'època, l'eix de la història». Pensem que aquesta aproximació a la ciència també és aplicable a *Flevit super illam*: el pintor és coneixedor de la situació dels astres en el moment i el lloc de l'escena representada i fa ús d'aquest coneixement per a dotar el quadre de realisme astronòmic. ☺

Vicent J. Martínez. Catedràtic de Astronomia i Astrofísica. Observatori Astronòmic de la Universitat de València.